

ADAM PERŁAKOWSKI¹

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

ORCID 0000-0003-2514-7757

NIEZNANE MATERIAŁY DO DZIEJÓW POWSTANIA KURPIÓW W 1738 ROKU Z ZASOBU TAJNEGO ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO FUNDACJI PRUSKIEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W BERLINIE–DAHLEM

W zasobie tytułowego archiwum (niem. Geheimes Staatsarchiv Preussisches Kulturbesitz Berlin–Dahlem), w zespole oznaczonym jako XX Hauptabteilung, Etats-Ministerium 111k, Nr 175 pochodzącym z dawnego Archiwum Państwowego w Królewcu, znajduje się rękopiśmienny poszyt zatytułowany „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen, 1738”, odnoszący się bezpośrednio do buntu Kurpiów w 1738 r. Z materiałów tych nie korzystali do tej pory polscy czy też niemieccy historycy. 10 grudnia 1985 r. jednostkę tę przeglądał toruński historyk Jacek Staszewski, o czym świadczy jego wpis w metryczce, jednak nie wykorzystał tych materiałów w swoich licznych publikacjach naukowych.

Powstanie kurpiowskie w początkowym okresie panowania Augusta III Wettyna było jednym z wielu, do jakich dochodziło na terenach ówczesnej Rzeczypospolitej polsko-litewskiej. Problem buntów chłopskich analizowany był szczegółowo w literaturze fachowej już od kilku dziesięcioleci. Wiele miejsca poświęcała mu historiografia marksistowska oraz ta, której do marksistowskiej zaliczyć nie można, niemniej jednak w pewien sposób odwołująca się do ustaleń klasycznej doktryny walki klasowej, którą przedstawił na kartach swojej „Wojny chłopskiej w Niemczech” Fryderyk Engels w 1850 r.

Ostatnio dorobek historiografii zarówno marksistowskiej, jak i tej, która nie miała niczego wspólnego z tą ideologią, posumował Tomasz Wiślicz, zwracając przy okazji uwagę również na pozytywne efekty, które „spowodowały” badania nad chłopskimi ruchawkami, mając na myśli m.in. stworzenie kartoteki wynikłej z tzw. kwerendy wiejskiej, o której pisała już w 1955 r. Wanda Maciejewska².

¹ Dr hab. Adam Perłakowski, prof. UJ – historyk zatrudniony w Instytucie Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Specjalizuje się w dziejach unii polsko-saskiej, w szczególności w problemach związanych z gospodarką, dyplomacją, szeroko pojętą biografistyką oraz w zakresie edytorstwa źródeł historycznych epoki nowożytnej. E-mail: aperlak6@wp.pl.

² T. Wiślicz, *Rebelie chłopskie na ziemiach polskich od statutu toruńskiego do rabacji galicyjskiej: podstawowe zagadnienia badawcze i interpretacyjne*, w: *Chłopi na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej do czasów uwłaszczenia*, red. D. Michaluk, Ciechanowiec–Warszawa 2019, s. 287-300; W. Maciejewska, *Inwentaryzacja materiałów do dziejów wsi w latach 1951-53 i jej wyniki*, „Archeion. Czasopismo naukowe poświęcone sprawom archiwalnym”, 24/1955, s. 59-73. Z ostatnich badań nad buntami chłopskimi w epoce nowożytnej trzeba wspomnieć o innym z artykułów T. Wiślicza, *Bunt chłopski w starostwie libuskim w latach 1755-1758*, „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym”, 25/2013, nr 2, s. 143-167, uzupełniający i w wielu miejscach weryfikujący

W tym kontekście należy szczególnie podkreślić dorobek ośrodka łódzkiego, na czele z Bohdanem Baranowskim, twórcą tzw. etnografii historycznej oraz jego długoletnimi współpracownikami: Zbigniewem Kuchowiczem i Józefem Bursztą: „przyszłym twórcą poznańskiej szkoły antropologii kulturowej”³. To właśnie B. Baranowskiemu zawdzięczamy pojawienie się w pierwszej połowie lat 50. XX w. sporej liczby publikacji odnoszących się do ruchów i buntów chłopskich. Oczywiście musimy pamiętać, że wydźwięk tez stawianych przez łódzkiego historyka miał być, i był, „jedynie słuszny” i co do tego nie ma żadnych wątpliwości, ale trzeba mieć też na uwadze okres, w którym one powstawały, oraz to, że próbowały one, mniej lub bardziej udanie, łączyć ze sobą elementy warsztatu naukowego historyka oraz antropologa⁴.

Samo powstanie kurpiowskie z 1738 r. doczekało się również wielu publikacji. Pojawiało się zawsze przy okazji innych prac odnoszących się do dziejów powstań chłopskich na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej polsko-litewskiej. Jeszcze w 1892 r. Ludwik Krzywicki wspominał o przyczynach wybuchu buntu „Kurpików” w lecie 1738 r. Co ciekawe, Krzywicki powołał się na źródła będące do dnia dzisiejszego nieznane polskiej nauce, mianowicie na akta przechowywane w archiwum drezdeńskim⁵. W tym przypadku informatorem Krzywickiego był dr Józef Paczkowski, historyk i archiwista, późniejszy (w czasach drugiej Rzeczypospolitej) dyrektor Archiwum Państwowego w Poznaniu, badający zbiory rękopiśmienne w Dreźnie, w których natknął się na korespondencję radcy wojennego Johanna Heinricha Simonisa z pierwszym ministrem Heinrichem von Brühlem z lat 1736-1738⁶. Z kwerendy Paczkowskiego wynikało, że powodem wystąpienia chłopów kurpiowskich były zwiększające się obciążenia pańszczyźniane, nakładane przez Mniszchów (marszałka wielkiego koronnego Józefa Wandalina i jego małżonki Konstancji z Tarłów), co zostało w sposób nie budzący wątpliwości spisane w raporcie kapitana gwardii koronnej Jana Karola Raaba⁷. Do buntu Kurpiów nawiązywał m.in. w swojej twórczości znany badacz regionalny Adam Chętnik, opisując życie i działalność Stacha Konwy, jednego z przywódców chłopskich na tym obszarze w latach 1733-1735⁸. Uważany za „bohatera” walki Kurpiów z wrogiem

ustalenia Mirosława Frančica z 1954 r., zob. M. Frančič, *Powstanie chłopskie w starostwie libuskim i sąsiednich królewstwach w połowie XVIII wieku*, „Kwartalnik Historyczny”, 61/1954, nr 2, s. 130-164

³ A. Lech, *Etnografia historyczna w ujęciu Bohdana Baranowskiego (w 100. rocznicę urodzin Mistrza)*, „Zeszyty Wiejskie”, 21/2015, s. 9-24; J. Pomorski, *Łódzki ośrodek badań historycznych. Przeszłość i teraźniejszość*, „Przegląd Nauk Historycznych”, 18/2019, nr 1, s. 155. O szkole Bohdana Baranowskiego sporo informacji znajduje się w tymże tekście na s. 155-156

⁴ Warto w tym miejscu wspomnieć najważniejsze z publikacji Bohdana Baranowskiego związane z buntami chłopskimi: B. Baranowski, *Walka chłopów kurpiowskich z feudalnym uciskiem*, Warszawa 1961; idem, *Powstania chłopskie na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1952; idem, *Z dziejów antyfeudalnych ruchów chłopskich na Podlasiu (Walka chłopów suraskich z feudalnym uciskiem w XVI-XVIII wieku)*, Warszawa 1953; idem, *Położenie chłopów w schyłku Rzeczypospolitej szlacheckiej. Wybór tekstów źródłowych*, oprac. B. Baranowski, Z. Libiszowska, R. Rosin, Warszawa 1953.

⁵ L. Krzywicki, *Kurpie*, w: *Artykuły i rozprawy. Kurpie*, Warszawa 1962, s. 508-509, „Ludwik Krzywicki, Dzieła”, t. 6.

⁶ Prawdopodobnie chodzi o rękopis z Sächsisches Hauptstaatsarchiv Dresden, 10026 Geheimes Kabinett, loc. 3596/01, „Korrespondenz des Keigrats Simonis mit dem Minister Grafen Brühl 1736” oraz następne tomy w ramach tej sygnatury.

⁷ L. Krzywicki, op. cit., s. 508.

⁸ Stach Konwa. *Bohater kurpiowski, wielki patrjota ziemi łomżyńskiej, pogromca Szwedów, Sasów i Moskali. Z okazji odsłonięcia pomnika 25 czerwca r. 1922 rodakom opowiedział Adam Chętnik*, Warszawa–Nowogród Łomżyński 1922, „Bibloteczka pogranicza Prus Wschodnich”, nr 1. O życiu i działalności Adama Chętnika wielokrotnie

zewnątrznym (Moskalami, Szwedmi) oraz obrońcę ludu kurpiowskiego przed wyzyskiem ze strony właścicieli ziemskich Stach Konwa doczekał się swojego biogramu w *Polskim Słowniku Biograficznym*, pióra Wiesława Majewskiego⁹, jak też artykułów autorstwa Łukasza Guta¹⁰, Mirosława Grzyba¹¹, Tadeusza Wareca¹² czy Marii Weroniki Kmoch¹³.

Rolę Kurpiowszczyzny z XVIII w., podczas panowania Augusta II Wettyna (szczególnie w okresie Wielkiej Wojny Północnej) oraz rządów jego syna Augusta III w., pod względem militarnym podkreślił jeszcze przed pierwszą wojną światową Kazimierz Jarochoński, którego bez cienia przesady określić możemy mianem „ojca” polskiej historiografii epoki saskiej. W jednym ze swoich sztandarowych dzieł pisał o walkach Kurpiów w okolicach Ostrołki i Myszynca z oddziałami szwedzkimi, którymi dowodził Klas Bonde¹⁴. Po II wojnie światowej problem ten starał się rozwinąć m.in. Jan Wimmer w swoim imponującym dziele o wojsku polskim w latach 1700-1717. Podkreślić przy tym należy, że opierał się on głównie na drukowanych źródłach polskich i szwedzkich, m.in. „Dziejach...” Erazma Otwinowskiego, „Pamiętniku...” Wawrzyńca Rakowskiego, „Historie de Charles XII...” Jöрана Andressona Nordberga czy „Leben Karls des Zwölften...” pióra Gustava Adlerfelta oraz na ustaleniach wspomnianego już K. Jarochońskiego¹⁵. Zaangażowaniu chłopów kurpiowskich w walkę z wojskami Karola XII Wittelsbacha oraz późniejszemu okresowi tzw. polskiej wojny sukcesyjnej (1733-1736) swoje teksty poświęcił przywoływany wcześniej Wiesław Majewski¹⁶. Incydentalnie o buncie Kurpiów wspomniał również Bronisław Wojciechowski¹⁷. W tym miejscu można jedynie żałować, że w imponującym dziele o Kurpiach i Puszczy Zielonej nie

pisano, podkreślając zasługi tego uczonego dla spopularyzowania wiedzy o Kurpiach, zob. H. Syska, *Zamodrzała puszcza świtem*, Warszawa 1980, s. 33-36; S. Pajka, *O życiu i twórczości Adama Chętnika – kilka przypomnień i refleksji*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego”, 4/1990, s. 201-208; idem, *Kurpiowszczyzna w badaniach historycznych*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego”, 8/1994, s. 38-47.

⁹ W. Majewski, *Stach Konwa (zm. 1734 lub 1735)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 13, Wrocław-Warszawa-Kraków 1968, s. 609-610.

¹⁰ Ł. Gut, *Wódz Konwa. W jaki sposób bohater kurpiowski zyskał imię?*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego”, 30/2016, s. 25-33.

¹¹ M. Grzyb, *Mężny i bohaterski jak Stach Konwa*, „Kurpie”, 3/2004, s. 17-19.

¹² T. Warec, *Stach Konwa – kurpiowski bohater Łomży*, w: *Militarna Łomża. Kompendium*, oprac. J. Rudnicki, Łomża 2003, s. 14-17.

¹³ M.W. Kmoch, *Stach Konwa jako przywódca Kurpiów podczas wojny północnej w świetle kurpiowskiej tradycji i XIX-wiecznej literatury*, w: *Jednostka i zbiorowość – relacje na przestrzeni dziejów. Materiały ze studencko-doktoranckiej konferencji naukowej*, red. A. Orzelek, K. Jakimowicz, A. Sykała, Lublin 2015, s. 140-148.

¹⁴ K. Jarochoński, *Dzieje panowania Augusta II od wstąpienia Augusta II na ziemię polską aż do elekcji Stanisława Leszczyńskiego (1702-1704)*, Poznań 1874, s. 539.

¹⁵ J. Wimmer, *Wojsko polskie w dobie wojny północnej*, Warszawa 1956, „Komisja Wojskowo-Historyczna Ministerstwa Obrony Narodowej, Seria a”, nr 6, s. 272, 325.

¹⁶ W. Majewski, *Walki Kurpiów ze Szwedami w dobie wielkiej wojny północnej*, „Kwartalnik Historyczny”, 66/1959, nr 2, s. 404-424; idem, *Puszcza Zielona ostatnią ostoją dzikowian (maj – grudzień 1735 r.)*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego”, 1/1987, s. 12-27; idem, *Kurpie w walkach o niepodległość od Potopu do Baru*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego”, 12/1998, s. 5-30. M.W. Kmoch, *Kurpie – lud królewski. Zarys stosunków ludu puszczańskigo Mazowsza i Podlasia z monarchą w XVI-XVIII wieku*, w: *Król i jego poddani w Rzeczypospolitej polsko-litewskiej XVI-XVIII wieku*, red. W. Czaja, Kraków 2015, „Nowożytnicze Zeszyty Historyczne”, z. 1, s. 88-107. Tekst ten niestety nie bierze pod uwagę ustaleń W. Majewskiego m.in. odnośnie do walk Kurpiów ze Szwedami w Ostrołęce na miejscowym cmentarzu, gdzie miało zginąć ok. 300 żołnierzy Karola XII, co jest rzeczą niemożliwą, zob. ibidem, s. 101. O tej potyczce zob. W. Majewski, *Kurpie w walkach...*, s. 19-20.

¹⁷ B. Wojciechowski, *Ignacy Przyjemski (1703-87) starosta łomżyński 1730-74. Polityk lokalny czasów saskich*, Olsztyn 2004, s. 58-59.

znalazła się niestety choćby wzmianka o militarnej roli Kurpiów w XVIII w., nie mówiąc już o samym powstaniu kurpiowskim w 1738 r.¹⁸

Do tej pory przyczyny, przebieg i skutki tego powstania z 1738 r. najpełniej ukazali wspomniany Bohdan Baranowski oraz historyk wrocławski, a później krakowski, Józef Andrzej Gierowski.

W naukowej twórczości B. Baranowskiego powstania chłopów kurpiowskich w XVIII stuleciu zajmowały miejsce szczególne. Od początku swojej kariery naukowej poświęcał im sporo miejsca w naukowych publikacjach, o czym świadczy chociażby monografia wydana w 1951 r. nakładem Ludowej Spółdzielni Wydawniczej, ze wstępem Stanisława Szczotki, chociaż informacji o interesującym nas buncie chłopskim z 1738 r. uważny czytelnik znajdzie w niej niewiele¹⁹. Swoje rozważania Baranowski uzupełnił w publikacji, która ukazała się w 1952 r., w wydawnictwie Ministerstwa Obrony Narodowej. Historii buntów kurpiowskich w XVIII w., podobnie jak w przypadku poprzedniej książki, łódzki historyk nie poświęcił zbyt wiele miejsca, jedynie uzupełnił swoje rozważania o wybór tekstów źródłowych. Do walk z 1738 r. odnosi się w tej publikacji jeden list J.K. Raabego do J.W. Mniszcha z 1 lipca 1738 r., przechowywany w Bibliotece Książąt Czartoryskich w Krakowie²⁰. Niestety ten sam list już bez żadnego komentarza po raz drugi został włączony do edycji zawierającej wybór źródeł odnoszących się do walk chłopskich w dawnej Rzeczypospolitej, które przygotowali do druku B. Baranowski wspólnie z Zofią Libiszowską i Ryszardem Rosinem w 1953 r.²¹

Z kolei Józef A. Gierowski swoje rozważania opublikowane w formie krótkiego artykułu w „Przeglądzie Historycznym” w 1953 r. oparł przede wszystkim na korespondencji zachowanej w ówczesnej Bibliotece Czartoryskich, w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu oraz na pojedynczych laudach i instrukcjach sejmiku łomżyńskiego (odpisów) z Tek Pawińskiego w Bibliotece Polskiej Akademii Umiejętności (wtedy jeszcze funkcjonującej pod taką nazwą) w Krakowie²². Trzeba przyznać, że historyk ten miał już doświadczenie w pracy nad problematyką „chłopską” i chłopskiej biedoty²³. Dwa lata później, w 1955 r., swoje dotychczasowe ustalenia wzbogacił o antologię tekstów źródłowych, traktujących o upadku Rzeczypospolitej w XVIII stuleciu, w której zamieścił wyrok w sprawie przywódców powstania kurpiowskiego, przechowywany we wrocławskim Ossolineum²⁴.

W tym krótkim, z racji wymogów redakcyjnych, wstępie świadomie nie poruszam problemu powstań chłopskich czy raczej oporu chłopskiego wobec dominalnej władzy szlachty,

¹⁸ Ograniczono się jedynie do skrótowego przedstawienia przemian struktury społeczno-gospodarczej wsi na Kurpiach, zob. K. Makulski, *Przemiany struktury społeczno-gospodarczej terenów Puszczy Zielonej w okresie od XV wieku do uwłaszczenia*, w: *Kurpie. Puszcza Zielona*, t. 2, red. A. Kutrzeba-Pojnarowa, Wrocław–Warszawa–Kraków 1964, s. 32.

¹⁹ B. Baranowski, *Walka chłopów kurpiowskich...*, bezpośrednie odwołania do wydarzeń z 1738 r. znalazły się na s. 121-125.

²⁰ Idem, *Powstania chłopskie...*, s. 62-68. Sam tekst źródłowy znalazł się na s. 123-125.

²¹ *Położenie chłopów u schyłku Rzeczypospolitej szlacheckiej. Wybór tekstów źródłowych*, oprac. B. Baranowski, Z. Libiszowska, R. Rosin, Warszawa 1953. List znajduje się na s. 89-91. Jego edycja nie różni się istotnie od poprzedniej.

²² J. Gierowski, *Słumienie powstania chłopów kurpiowskich w 1738 r.*, „Przegląd Historyczny”, 44/1953, z. 1-2, s. 91-100.

²³ Idem, *Kartki z rodowodu biedoty wiejskiej*, Warszawa 1951.

²⁴ *Rzeczpospolita w dobie upadku 1700-1740. Wybór źródeł*, oprac. J. Gierowski, Warszawa 1953, s. 71-73.

z którego uczyniono w ostatnich latach osobny „kierunek” nauki historycznej popularnie nazywany „Ludową historią Polski”. Prac osób identyfikujących się z tym „kierunkiem” nie można bowiem traktować w kategoriach poważnej nauki, a publikacje m.in. Adama Leszczyńskiego²⁵, Kacpra Pobłockiego²⁶, Kamila Janickiego²⁷ czy Michała Ruszera²⁸, z bardzo prostym, a niekiedy wręcz prostackim przekazem, oparte na tylko im znanych przesłankach, nie bazujące na źródłach lub mających udowodnić z góry założoną tezę, wyrządzają w rzeczywistości więcej szkód niż pożytku w dyskusji nad jakże ważnym tematem. Temat dziejów chłopstwa odnoszą nie tylko do samych buntów/powstań, ale również do zagadnienia pańszczyzny, wtórnego poddaństwa, niewolnictwa czy roli, jaką ludność chłopska odgrywała w strukturze społecznej dawnej Rzeczypospolitej. Niestety prace te są dowodem braku rzetelnej wiedzy ich autorów, być może połączonej (o tym nie przesądzam) z niemożnością intelektualnego opanowania tej, jak już wspomniałem, niezwykle ważnej problematyki.

Źródła, które stały się podstawą niniejszego tekstu, mają charakter oficjalny. Są to w pierwszym rzędzie oficjalne dokumenty Fryderyka Wilhelma I Hohenzollerna, króla pruskiego, skierowane do podległych sobie urzędników w Berlinie, z żądaniem wzmocnienia czujności wobec powstania „Kurpików” koncentrujących się przy granicy polsko-pruskiej w, jak to określono, puszcach łomżyńskiej i ostrołęckiej w sile 2000 ludzi, którzy wcześniej przepędzili ekonomów. Wedle informacji, jakie trafiły do Berlina, polska strona wysłała przeciw buntownikom 400 żołnierzy gwardii koronnej. Z kolei urzędnicy królewskiej kancelarii oraz Tajnej Rady, m.in.: Adrian Bernhard von Borcke, Heinrich von Podewils, Wilhelm Heinrich von Tulemeyer, Georg Friedrich von Schlieben, Friedrich von Tettau, mieli w obowiązku przesłać odpowiednie zarządzenia w tzw. teren, czyli do namiestników pogranicznych miejscowości: Nidzicy, Szczytna oraz do generała Ewalda Ernsta von Rödera odpowiedzialnego za ochronę granicy.

Celem tych powziętych przez monarchę kroków miało być spowodowanie, aby „ten liczący 2000 ludzi i skrywający się po lasach motłoch nie przechodził na nasze terytorium i tym samym nie wprowadzał tu nieporządku”²⁹. Większego niebezpieczeństwa dla terytorium pruskiego w tym czasie nie było, niemniej jednak, jak wynika z analizy źródeł, w stan gotowości zostały postawione pułki jazdy pod dowództwem Wilhelma Dietricha von Buddenbrocka i Friedricha Leopolda von Gesslera. Bardzo wyraźnie widać również, że pruski monarcha był nieco zaskoczony faktem, że urzędnicy pograniczni nie donieśli mu wcześniej o chłopskiej ruchawce. Co prawda Kurpie nie zamierzali naruszać granicy polsko-pruskiej, o czym przekonywał monarchę niejaki Wildenhein (prawdopodobnie namiestnik w Szczytnie), i wedle jego relacji z 26 lipca 1738 r. złożyli broń. Jednak trzy dni później Fryderyk Wilhelm I polecił dowódcom garnizonów w Gołdapi, Olecku, Elku, Pisz

²⁵ A. Leszczyński, *Ludowa historia Polski. Historia wyzysku i oporu. Mitologia panowania*, Warszawa 2020; idem, *Obroncy pańszczyzny*, Warszawa 2023.

²⁶ K. Pobłocki, *Niewolnictwo po polsku*, „Czas Kultury”, 3/2016, s. 60-69; idem, *Chamstwo*, Wołowiec 2021.

²⁷ K. Janicki, *Pańszczyzna. Prawdziwa historia polskiego niewolnictwa*, Poznań 2021.

²⁸ M. Rauszer, *Buntów chłopskich nie było*, „Czas Kultury”, 3/2016, s. 90-99; idem, *Bękarty pańszczyzny*, Warszawa 2020.

²⁹ GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738”, Królewiec 21 VII k. 3-3v.

i Wielbarku zachować szczególną czujność, aby „motłoch nie dokonywał ekscesów na ziemiach Jego Królewskiej Mości”³⁰.

Warto zwrócić uwagę również na kłopoty z szybką komunikacją między władzami lokalnymi a dworem monarszym. Zwróciłem już uwagę na fakt, iż dość długo monarcha nie otrzymywał dokładnych relacji na temat buntu chłopskiego po drugiej stronie granicy. W liście do namiestnika Szczytna z 31 lipca 1738 r. Fryderyk Wilhelm I łagodnie, acz stanowczo upominał urzędnika, aby był uważniejszy w przysyłaniu raportów na dwór, które prawdopodobnie źle zaadresowane nie trafiają do adresata (dokument nr X).

Wydaje się, że w połowie sierpnia 1738 r. obawy przed ewentualnym niebezpieczeństwem ze strony Kurpiów, którzy mogliby przekroczyć granicę między Rzeczpospolitą polsko-litewską a Królestwem Prus, zostały uznane za zażegnane. Informowano o osądzeniu prowodyrów buntu, powieszeniu dwóch z nich oraz o tym, że trzeciemu udało się „wygłać” od kary, gdyż przekupił strażników więziennych i uciekł przed egzekucją. Informacja ta, jak wiadomo, nie była do końca ścisła. Ze schwytanych przywódców buntu powieszono po pospiesznym procesie w Nowogrodzie: Tomasza Darmofała, Wojciecha Rachubkę i Tomasza Obrażnika, natomiast głównego przywódcę, Marcina Dziekciarczyka (i to prawdopodobnie o nim pisano w liście do Fryderyka Wilhelma I z 4 sierpnia 1738 r.), skazano zaocznie na poćwiartowanie i wicie na pal. Na taką samą karę skazano zaocznie innego z przywódców Mikołaja Parciaka³¹.

Materiały zgromadzone w belińskim archiwum, mimo że nie wnoszą czegoś szczególnie istotnego do wiedzy faktograficznej o powstaniu Kurpiów w 1738 r. pokazują, że było to wydarzenie z uwagą śledzone nie tylko w Rzeczypospolitej (co jest najzupełniej zrozumiałe), ale również na dworach państw sąsiadujących z Polską. Dworowi berlińskiemu chodziło zapewne w tym przypadku nie tylko o uniemożliwienie przenikania pojedynczych grup Kurpiów na stronę pruską, ważniejszym zadaniem było niedopuszczenie do rozciągnięcia się buntu na Królestwo Prus, w którym wzięliby udział chłopci – poddani Hohenzollernów.

Aneks źródłowy

I. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 2-2v.

Berlin 15 VII 1738

[k. 2]

Von Gottes Gnaden. Friedrich Wilhelm König in Preußen, Markgraff zu Brandenb. Des Hl. R. Reichs Ertz-Cämmerer und Churfürst.

Unsern gnädigsten Grüß und geneigten Willen. Zuvor, Hochwohlgebohrener auch Edel Rätthe, besonders Lieber und Liebe Getreue. Wir haben die Nachricht, und werdet auch Ihr vielleicht schon informiret seyn, was maßen die an Unseren Preuß-Grentzen befindliche sogenannte Kurpicken aufstützig worden und sich nicht nur in denen Lomzenschen und Ostrolenschen Heyden zusammen gezogen, sondern auch Ihre vorgestetzte Oeconomus verjaget haben, weshalb 400. Mann von der Polln. Cron-Garde commandiret worden, solche zur raison zubringen.

³⁰ Ibidem, Królewiec 29 VII 1738, k. 13.

³¹ J. Gierowski, *Stłumienie powstania...*, s. 99, zob. też *Wyrok w procesie przeciwko przywódcom powstania*, 21 VII 1733, w: *Rzeczpospolita w dobie upadku...*, s. 71-73.

Weilen nun dieses Gesindel in die 2000. Starck bey sammen seyn, und sich in den Wäldern verhaufen haben soll. So will die Nothwendigkeit erfordern, daßauf ged. Unseren dortigen Grentzen vigiliret werde, damit solch Volck nicht hierüber trete und des ordres verursache. Ihr habet auch dannenher nicht allein an die Grentz-Ämbter das nötige deshalb zu verfügen sondern auch mit Unseren aldort commandirenden General von der Infanterie, dem von Roeder über alles zu communiciren, damit derhalbe auch von seiner Seite dasjenige veranstalten, was Er nach Gestalt und Gelegenheit der Sache zur Bedeckung und Sicherheit Unserer an dasigen Orthen wohnender Unterthanen, diensam und nötig erhalten wird.

Von dem Erfolg der Sache habt Ihr Uns Euren [k.2v] allerunterthanigsten Bericht zu erstatten, und Wir sind Euch mit Gnaden und geneigten Willen wohl beygethan.

Berlin, den 15ten Julii 1738.

Auf Sr Königl. Mayes. allergnädigsten Special „Befehl“.

A.B. Borck, Podewils, Thulemeier

An die Preussische Regierung.

Duplic.

[Tłumaczenie]

Berlin 15 VII 1738

[k. 2]

Z Bożej Łaski Fryderyk Wilhelm król w Prusach, Margrabia Brandenburgii, Najwyższy Komornik i Kurfirst Świętego Cesarstwa Rzymskiego etc.

Wielce szanowni i szlachetni Radcowie, szczególnie mi drodzy Wierni, przyjmijcie na początek nasze najłaskawsze pozdrowienie i przychylność woli. Doszła do nas wiadomość, którą być może i Wy już poznaliście, że znajdujący się przy naszych pruskich granicach tak zwani Kurpikowie podnieśli bunt i zebrali się w puszczach łomżyńskich i ostrołęckich, do tego przegnali zawiadujących nimi ekonomów, wobec czego z polskiej gwardii koronnej odkomenderowano 400 ludzi, by przywołać ich do porządku.

Tymczasem motłoch ten ma mieć siłę 2000 ludzi, którzy chowają się po lasach. Zachodzi więc konieczność strzeżenia tamtejszych naszych granic, tak by ludzie ci ich nie przekraczali i nie wprowadzali [u nas] nieporządku. Macie zatem nie tylko wydać niezbędne rozkazy urzędowi granicznemu, ale także porozumieć się we wszystkim z naszym generałem piechoty, dowodzącym tam von Roederem³², aby także i on mógł ze swojej strony zorganizować wszystko, co zgodnie z kształtem i okolicznościami sprawy uzna za słuszne i konieczne dla ochrony oraz bezpieczeństwa naszych zamieszkałych tam poddanych.

O powodzeniu sprawy złożycie nam [k. 2v] jak najusłużniejszy raport, my zaś służymy Wam Naszą łaskawością i przychylną wolą.

Berlin, 15 lipca 1738 r.

³² Generał Erhard Ernst Graf von Röder (1665-1743) – od 1714 r. głównodowodzący wojsk i twierdz w Prusach Książących. W latach 1736-1743 rzeczywisty minister wojny, od 1739 r. w randze feldmarszałka.

Na najłaskawszy „rozkaz” specjalny Jego Królewskiej Mości A.B. Borck³³, Podewils³⁴, Thulemeier³⁵
Do Rządu Pruskiego³⁶. Duplikat

II. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 3-4.

Królewiec 21 VII 1738

[k. 3]

An die Ampter Neÿdenburg und Ortelsburg wegen der auf schonen Preußischen Grentzen zu machenden Anstalten die so genannten auffstutzigen wordem Kurpicken abzuhalten.

Wilhelm König in Preussen

Bgetr. Es ist Unserer Höchsten Persohn die Nachricht zugekommen, daß die an Unseren Grentzen befindliche so genannte Kurpicken aufstutzig worden, und sich nicht nur denen Lomzenschen und Ostrolengschen Heyden zusammen gezogen, sondern auch ihre vorge-setzte Oeconomois verjaget haben sollen, so daß 400 Mann von der polnischen Chron-Garde commandirt werden müßen, solche zur raison zubringen, und ist daher vermöge des *sub dato* Berlin d. 15 *huius* an Unsere Hiesige Regierung ergangenen Rescripti nöthig gefunden und verordnet worden, daß auf Unseren dortigen Grentzen vigiliret werden solle, damit dieses Gesindel welches in die 2000 Mann starck beysammen seyn, und sich in den Wäldern [k. 3v] verhalten haben soll, nicht in unser Territorium herüber trete, und darinn des ordres veruhrsache.

Wann und nun befrembdt, daß uns hiervon bishero nichts referiret worden, da doch von uns vielfältige Verordnungen ergangen, daß uns von demjenigen, was auch denen Grentzen vorgehet, jedesmahl behörige Anzeigeung geschehen solle; also befehlen Wir die hierdurch in Gnaden, dich von der Sache näher zu informieren, und Uns davon ungesaumten ausführlichen Bericht abzustatten, auch alle mögliche Praecautio zu nehmen, daß dieses Volck nicht über Unsere Grentzen trete, und darinn etwas wiedriges unternehme allenfalls auch deshalb mit denen Commandant der dortigen Garnison zu communicirem daran.

³³ Adrian Bernhard graf von Borcke (1668-1741) – od 1699 r. dowódca przybocznej gwardii elektorskiej i komendant Królewca. Jeden z dowódców pruskich uczestniczących w wojnie o sukcesję hiszpańską, walczył m.in. pod Oudenarde i Malplaquet. W 1713 r. został gubernatorem Szczecina, zajętego przez wojska pruskie po wycofaniu się Szwedów. Od 1728 r. był tajnym ministrem stanu i wojny. W 1737 r. uzyskał stopień feldmarszałka. W 1740 r. Fryderyk II Hohenzollern nadał mu tytuł hrabiowski.

³⁴ Heinrich von Podewils (1695-1760) – od 1720 r. był tajnym radcą finansowym w generalnym komisariacie zajmującym się sprawami podatkowymi. W latach 20. XVIII w. powierzano mu misje dyplomatyczne, m.in. do Maksymiliana II Emanuela Wittelsbacha, elektora Bawarii, na dwory duński i szwedzki. Po wstąpieniu na tron Fryderyka II Hohenzollerna w 1740 r. był uważany za jednego z najbardziej zaufanych ministrów królewskich. Monarcha pruski mianował go ministrem rzeczywistym pruskiego ministerium wojny. Prowadził rozmowy, które doprowadziły do zawarcia preliminarzy pokojowych we Wrocławiu (1742), traktatu Berlinie (1742) i w Dreźnie (1745) między Cesarstwem, Saksonią a Prusami.

³⁵ Wilhelm Heinrich von Tulemeyer (1683-1740) – od 1711 r. tajny sekretarz kancelarii królewskiej w Berlinie, od 1714 r. radca dworski, od 1716 r. kierował archiwum państwa i Tajnego Gabinetu, a także stał na czele urzędu cenzorskiego. W 1728 r. został przyjęty w poczet szlachty pruskiej. W 1731 r. Fryderyk Wilhelm I Hohenzollern mianował go rzeczywistym ministrem stanu i ministrem wojny. Pełnił także funkcję dyrektora królewskiego gimnazjum w Joachimsthal.

³⁶ Preußische Regierung (pol. Rząd Pruski) – najwyższy organ władzy wykonawczej w Prusach Książęcych i w Brandenburgii. Instytucja ta miała charakter kolegialny, składała się z czterech nadradców: kanclerza, nadmarszałka, nadłowczego i nadburmistrza.

^aAn die Ampter Neydenburg und Ortelsburg *subscripsit* Tettau Schlieben^a [k. 4]

P.P.

Ew. Excellenz werden aus dem copeyliche Anschluß mit mehrem Vernehmen, was Sr Königl. Mayest. Wegen der sogenannten Kurpicken untern 15ten *huius* an uns rescibiret haben.

Nun ist uns zwar hiervon sonst noch keine Nachricht zugekommen. Wir haben aber desfalls unteren heutigen dato eine solche Verordnung an die in der gegend befindliche Greutz-Ämpter ergehen lassen, alß davon eine Abschrift hierbey kommt, und überlassen wir übrigens Ew. Excellenz gefallen, was vor Ordre dieselben solcherwegen zustellen gut finden werden, die wir beharren.

^bvide der Königl. Preuss. Regierung an des Generale von Rödern Excellenz. *Subscripsit* Tettau, Schlieben^b

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^{b-b} – *dopisane z lewej strony*.

[Tłumaczenie]

Królewiec 21 VII 1738

[k. 3]

Do urzędów w Neidenburgu³⁷ i Ortelsburgu³⁸ w związku działaniami z koniecznymi do podjęcia na pięknych granicach Prus wobec tak zwanych zbuntowanych Kurpików.

Fryderyk Wilhelm Król w Prusach

W nawiązaniu. Do Naszej Wysokości dotarły wieści, że przebywający przy Naszych granicach tak zwani Kurpikowie zbuntowali się i nie tylko zebrali się w puszczach łomżyńskich i ostrołęckich, ale także przepędzili swoich zwierzchnich ekonomów, w związku z czym konieczne było odkomenderowanie 400 ludzi z polskiej gwardii koronnej, by przywołali ich do porządku, wobec czego mocą reskryptu do Naszego tutejszego Rządu pod datą Berlin dnia 15 tego miesiąca uznano za konieczne i zarządzono wzmożenie czujności na naszych granicach, aby ten liczący ponoć 2000 ludzi i skrywający się po lasach motłoch [k. 3v] nie przechodził na nasze terytorium i tym samym nie wprowadzał tu nieporządku.

A że teraz ze zdziwieniem stwierdzamy, że do tej pory nic nam o tym nie doniesiono, choć wydaliśmy przecież liczne zarządzenia, by każdorazowo nas informowano o tym, co dzieje się na granicach, niniejszym łaskawie rozkazujemy ci, abyś dokładniej wywiadał się o tej sprawie i złożył nam obszerny raport na ten temat, a ponadto przedsięwziął wszelkie możliwe środki ostrożności, aby ci ludzie nie przekraczali naszych granic i nie dopuszczali się jakowychś nikczemności, a ponadto zawsze porozumiewał się w tychże sprawach z komendantem tamtejszego garnizonu.

^aDo urzędów w Nidzicy i Szczytnie. Podpisano Tettau, Schlieben^a

[k. 4]

P.P.

Z załączonej kopii pisma Wasza Ekscelencja dowie się więcej o tym, co Jego Królewska Mość odpowiedział nam dnia 15 tego miesiąca w związku z tak zwanymi Kurpikami.

³⁷ Nidzica (niem. Neidenburg) – miasto w Królestwie Pruskim położone w odległości ok. 46 km na południowy zachód od Olsztyna.

³⁸ Szczytno (niem. Ortelsburg) – miasto w Królestwie Pruskim położone w odległości ok. 41 km na południowy wschód od Olsztyna.

Wprawdzie do tej pory nie dostaliśmy więcej żadnej wiadomości, mimo tego z dzisiejszą datą wydaliśmy tamtejszym urzędom granicznym zarządzenie, którego odpis znajduje się w załączeniu, i pozostawiamy to uznaniu Waszej Ekscelencji, jakie wyda polecenia w zakresie, przy którym obstawiamy.

^bvide Królewski Rząd Pruski do Ekscelencji Generała von Rödera. Podpisano Tettau³⁹, Schlieben^{40b}

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^{b-b} – *dopisane z lewej strony*.

III. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 5-6.

[k. 5]

Szczytno 23 VII 1738

Allerdurchlauchtigster Großmächtigster König Allegnädigster Herr!!!

^aWird weiler berichtet waß an der Gräntze in Pohlen passiret^a.

Ew. Königl. Majestaet.

Berichte hiermit allerunterthänigst, daß die jenige Pohlen, oder Kurpiken, welche sich wegen der vor schwer Herrschafft ofenbahres widersetzen in die Gräntze reteriret [k. 5v] und reteriren wollen, zurück und sich dagegen sein und wieder ihrem Wäldern begeben.

Von denselben wird nun von dem Officier der das Comando über die pollnische Fahnen hat (derer aber bey Weilem nicht so viel seyn sollen, alß Anfangs vorgegeben worden) verlanget, daß sie sich in der Gütte submittiren und zum zeichen ihrer Submission ihm all ihr Gewehr einliefern sollen, wozu sich aber noch die wenigsten verstehen wollen.

Sollte nun alldorten weiler waß er-[k. 6]-hebliches Passion, so werde es Ewr. Königl. Majestaet pflicht-schuldigst melden. Indem erhaben. Ewr. Königl. Majestaet.

Treu allerunterthänigster Knecht A. Wildenhein

Item ad [b]um 2856. ad Relat: 246.

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^b – *fragment nieczytelny*.

[Tłumaczenie]

[k. 5]

Szczytno 23 VII 1738

Najjaśniejszy, Najwielmożniejszy Królu, Najłaskawszy Panie!!!

^aDonosi się o tym, co dzieje się na granicy z Polską^a.

Wasza Królewska Mość.

Niniejszym donoszę najuniżeniej, że owi Polacy czy też Kurpie, którzy jawnie przeciwstawiają się ciężkiemu panowaniu, pozostają za granicą i [k. 5v] zostać tam zamierzają, a zamiast tego tu i ówdzie poruszają się po swoich lasach.

³⁹ Friedrich von Tettau (1664-1748) – od 1701 komendant Olecka, w 1704 r. otrzymał stopień pułkownika. W 1711 r. został landratem i starostą Fischhausen (ob. Primorsk w Federacji Rosyjskiej). W 1730 r. został awansowany do funkcji radcy rzeczywistego tajnego państwowego i wojennego. Był również prezydentem kolegium odpowiedzialnego za sprawy dozoru i opieki nad nieletnimi, tzw. Pupilenkollegium.

⁴⁰ Georg Christoph von Schlieben (1676-1748) – tajny radca finansowy, od 1725 r. radca rzeczywisty, nadłowczy Królestwa Pruskiego.

Tymczasem oficer, który dowodzi polskimi chorągwiami (których nie jest jednakowoż tak wiele, jak pierwotnie podawano), żąda od nich, by po dobroci się poddali, a na znak swojego poddania oddali mu całą swą broń, do czego jednak gotowi byli, póki co, jedynie nieliczni.

Jeśli miałyby wydarzyć się tam [k. 6] coś istotnego, posłusznie o tym Waszej Królewskiej Mości zamelduję. Waszej Królewskiej Mości najuniżeniej wierny sługa A. Wildenhein⁴¹.

Tak samo [...]^bum 2856. do relacji 246.

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^b – *fragment nieczytelny*.

IV. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 8-9.

[k. 8]

Szczytno 26 VII 1738

Allerdurchlauchtigster Großmächtigster König Allegnädigster Herr!!!

^aWirdt abermahl berichtet waß an der Gräntze passiret^a

Ew. Königl. Majest. habe sowohl untrem 16. alß d. 23. July pflichtmäßig berichtet, waß hier an der Gräntze passiret. Nunmehr melde Ew. Königl. Mayst. Auff dero allegnädigsten Bericht von 21ten hujq., daß nachdem die Kurpicken sich dem Verlaut nach [k. 8v] ihre Herrschaft ohne einigen Zwang guthwillig submittiret, und auch ihr Gewehr außgefolget haben sollen, an der Grentze gantz still, und nicht unruhiges zuhören sey der ich übrigens in alleunterthänigster Devotion ersterbe.

Ew. Königl. Majest.

Treu alleunterthänigster Knecht A. Wildenhein.

[k. 9]

P.P.

^bEw. Excellenz haben wir nicht ermangeln wollen, hierbeygehend zu communiciren, was des Ampt Ortelsburg wegen des Kurpiken unterm 23ten *hujus* berichtet hatt, die wir sind. D. 29 Julii 1738^b Tettau.

Der Königl. Preuss. Regierung an des Herrn Generals von Röder Excellenz.

Subscrips<it> Tettau, Schlieben, Eulenburg.

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^{b-b} – *dopisane inną ręką na karcie 9*.

[Tłumaczenie]

[k. 8]

Szczytno 26 VII 1738

Najjaśniejszy, Najwielmożniejszy Królu i Najłaskawszy Panie!!!

^aDonosi się ponownie o tym, co dzieje się na granicy^a

Zarówno 16, jak i 23 lipca sumiennie donosiłem Waszej Królewskiej Mości o tym, co dzieje się na granicy. Niniejszym donoszę zgodnie z rozkazem Waszej Królewskiej Mości z 21 tego miesiąca, że według doniesień Kurpie [k. 8v] bez żadnego przymusu podporządkowali się swej władzy i złożyli swą broń, w związku z czym na granicy jest zupełnie spokojnie i nie słyhać niczego niepokojącego. Ja zaś nie ustaję w swym najuniżniejszym oddaniu.

Waszej Królewskiej Mości

⁴¹ NN.

najpokorniej wierny sługa A. Wildenhein.

[k. 9]

P.P.

^bNie wypada nam niniejszym nie poinformować Waszej Ekscelencji, o czym w sprawie Kurpiów 23 tego miesiąca donosił urząd w Ortelsburgu, który my sprawujemy.

29 lipca 1738^b Tettau.

Królewski Rząd Pruski do Ekscelencji Generała von Rödera.

Podpisano Tettau, Schlieben, Eulenburg⁴².

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^{b-b} – *dopisane inną ręką na karcie 9*.

V. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 10-10v.

Berlin 15 VII 1738

[k. 10]

Von Gottes Gnaden Friedrich Wilhelm König in Preußen Marggraff zu Brandenb.: das Hl. R. Reichs Ertz-Cämmerer und Churfürst.

Unsern gnädigsten Gruß und geneigten Willen zuvor, hochwohlgebohrener auch Edle Rätthe besonders Lieber und Liebe Getreue. Wir haben die Nachricht, und werdet auch ihr vielleicht schon informiret seyn, was maßen die an Unseren Preußischen Grentzen befindliche so genannte Kurpicken aufstützig worden, und sich nicht nur in denen Lomzenschen und Ostrolengschen Heyden zusammen gezogen, sondern auch Ihre vorgesetzte Oeconomos verjaget haben, weshalb 400. Mann von der Polnische Crohn-Garde commandiret worden, soolche zur Raison zu bringen.

Weilen nun dieses Gesindel in die 2000. starck beysammen seyn, und sich in den Wäldern verhaufen haben soll, So will die Nothwendigkeit erfordern, daß auf ged^{en} unseren dortigen Grentzen vigiliret werde, damit solch Volck nicht hierüber trete, und des ordres verursache; Ihr habt auch dannenher nicht allein an die Grentz-Ämbter das nötige deshalb zu verfügen, sondern auch mit Unseren aldort commandirenden General von der Infanterie, dem von Roeder über alles zu communiciren, damit derselbe auch von seiner Seite dasjenige veranstalte, was Er nach gestalt und Gelegenheit der Sache, zur Bedeckung und Sicherheit Unserer, an dasigen Orten wohnender Unterthanen diensachen und nötig erachten wird.

Von dem [k. 10v] der Sache, habt Ihr Uns Euren alleunt<ert>h<anig>sten Bericht zu emstatten und Wir sind Euch mit Gnaden und geneigten Willen wohl beÿgethan.

Friedrich Wilhelm

An die Preußische Regierung wegen der zunehmenden Veranstaltungen, damit die rebellisch-gewordenen Kurpicken nicht über die dortigen Grentzen treten und des ordres verursachen mögen.

A.B. Borck, H. v. Podewils

⁴² Gottfried von und zu Eulenburg (1676-1742) – najwyższy marszałek Królestwa Prus w latach 1726-1728, od 1728 r. radca tajny i rzeczywisty radca wojenny.

[Tłumaczenie]

Berlin 15 VII 1738

[k. 10]

Z Bożej Łaski Fryderyk Wilhelm Król w Prusach, Margrabia Brandenburgii, Najwyższy Komornik i Kurfirst Świętego Cesarstwa Rzymskiego.

Wielce szanowni i szlachetni radcowie, szczególnie mi drodzy Wierni, przyjmijcie nasze najłaskawsze pozdrowienie i zapewnienie o Naszej przychylniej woli. Doszła do nas wiadomość, którą być może i Wy już poznaliście, że znajdujący się przy naszych pruskich granicach Kurpie podnieśli bunt i zebrali się w lasach łomżyńskich i ostrołęckich, do tego przegnali zwierzchnich im ekonomów, wobec czego z Polskiej Gwardii Koronnej odkomenderowano 400 ludzi, by przywołać ich do porządku.

Tymczasem motłoch ten ma mieć siłę 2000 ludzi, które chowają się po lasach. Istnieje więc konieczność strzeżenia naszych tamtejszych granic, by ludzie ci ich nie przekraczali i nie wprowadzali [u nas] nieporządku. Powinniście zatem nie tylko wydać niezbędne rozkazy urzędowi granicznemu, ale także porozumieć się we wszystkim z naszym generałem piechoty, dowodzącym tam von Roederem, aby także i on mógł ze swojej strony zorganizować wszystko to, co zgodnie z kształtem i okolicznościami sprawy uzna za słuszne i konieczne dla ochrony i bezpieczeństwa naszych zamieszkałych tam poddanych.

O tej sprawie [k. 10v] złożycie nam jak najpokorniejszy raport, my zaś służymy Wam naszą łaskawością i przychylną wolą.

Fryderyk Wilhelm

Do Rządu Pruskiego w związku z koniecznym przeciwdziałaniem przekraczaniu tamtejszych granic i czynieniu nieporządku przez rebelianckich Kurpików.

A.B. Borck, H. v. Podewils

VI. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 12.

[b.m.] 29 VII 1738

Wegen der Kurpicken ist albereits ein Ambts Bericht eingelauffen, daß die Kurpicken sich ihrer Obrigkeit submittiret und alle ihr Gewehr abgegeben haben, dahero auf der Grentze alles in Ruhe befindlich. Dem Herrn General Roedern kann diesen bekandt gemacht werden.

[Tłumaczenie]

[b.m.] 29 VII 1738

W związku z Kurpiami wpłynął już urzędowy raport, zgodnie z którym Kurpie poddali się swojej władzy i zostawili broń, w związku z czym na granicy panuje spokój. Wiadomość tę można przekazać panu generałowi Roederowi.

VII. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 13-13v.

Królewiec 29 VII 1738

[k. 13]

Hochgebohrener und Hochwohlgebohren Herren zur Königl. Preuß. Regierung hochverordnete würcklich Geheimen Etats und Kriegs-Ministri.

Ante acta.

Auff die von Ew. Excellentzen mir untern 10ten *current.* gegebenen Kentnüß wegen Zusammenrottirung derer Polnischen so genandten Kurpicken in denen Lomzenschen und Ostrolengschen Heÿden, ist sofort an das Corps Husaren, ingleichen an die Regimenter von Buddenbrock und Geshler die nachwürcklichste Ordre gestallet in denen Garnisonen und und auff denen Grentze-Postirungen Goldap, Oletzko, Lyck, Johannisburg und Willenberg auff das gennauste zu invigiliren damit dieses Gesiedel nicht in Sr. Königl. Majestaet Landen einige Excesse verübe, und darüber jedesmahl mit denen Grentz-Beamten nöthigen Falls [k. 13v] zu concertiren, auch sobald sich etwas spühren läßet pflichtschuldigen Rapport abzustatten, wovon ich nicht unterlaßen werde Ew. Excellentzen allemahl Kentnüß zu geben, mit dem Ersuchen mir gleichfalls von demjenigen was deroselben von der Grentze berichtet wird, in Zeiten notice zu geben, damit nach Sr. Königl. Maÿt. Ordre die Sachen de concert tractiret, und die erforderlichlich Gegen-Veranstaltungen ohne Zeit-Verlust jedesmahl gemacht werden können. Ich beharre stats Ew. Excellentzen dienstwilligster Diener

^aRöder^a

^{a-a} – *ręka Rödera.*

[Tłumaczenie]

Królewiec 29 VII 1738

[k. 13]

Wielce szlachetni Członkowie Królewskiego Rządu Pruskiego oraz dostojni rzeczywiści Członkowie Tajnego Gabinetu i Ministrowie Wojny.

Wstępnie.

W odpowiedzi na zawiadomienie przekazane mi przez Wasze Ekscelencje z datą 10 bieżącego miesiąca dotyczące gromadzenia się owych polskich tak zwanych Kurpików w lasach łomżyńskich i ostrołęckich wydano natychmiast wyraźne rozkazy korpusowi huzarów, także pułkom Buddenbrocka⁴³ i Geshlera⁴⁴, by w garnizonach i na posterunkach granicznych

⁴³ Wilhelm Dietrich von Buddenbrock (1672-1757) – od 1729 r. w służbie Fryderyka Wilhelma I. Należał do tzw. Tabakollegium. Od 1739 r. w randze generała porucznika, późniejszy feldmarszałek armii pruskiej.

⁴⁴ Friedrich Leopold von Gessler (1688-1762) – od 1703 r. w służbie Fryderyka Wilhelma I. W latach 1726-1729 był dowódcą pułku grenadierów konnych, w latach 1733-1739 dowodził pułkiem kirasjerów, a w 1739 r. mianowany został generałem majorem. Późniejszy feldmarszałek armii pruskiej.

w Gołdapi⁴⁵, Olecku⁴⁶, Elku⁴⁷, Pisz⁴⁸ i Wielbarku⁴⁹ zachowano szczególną czujność, tak by wspomniany motłoch nie dokonywał ekscesów na ziemiach Jego Królewskiej Mości, a w razie potrzeby by porozumiewano się w tej sprawie z urzędnikami granicznymi [k. 13v] oraz obowiązkowo raportowano, gdy tylko coś da się zauważyć, o czym i ja nie omieszkam poinformować każdorazowo Waszych Ekscelencji. Jednocześnie proszę, aby także mnie informowano w odpowiednim czasie o tym, co będzie im zgłaszane z granicy, aby sprawy te mogły być traktowane zgodnie z rozkazem Jego Królewskiej Mości i aby bez zbędnej zwłoki można było podjąć konieczne przeciwdziałania. Pozostaje stale uniżonym sługą Waszych Ekscelencji

^aRöder^a

^{a-a} – *ręka Rödera*.

VIII. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 14.

[b.m. 31 VII 1738]

^aAn das Hl. General von Roden Excellenz d. 31 Julij 1738^a

P.P.

Ew. Excellenz Schreiben vom 28 *hujus* wegen der Kurpiken haben wir wohl erhalten. Gleichwie wir aber Ew. Excellenz schon d. 29 *hujus* des Ampts Ortelsburg Bericht vom 23 Julii zugesickt haben, also communicirem wir deroselben auch hiermit, was solches deshalb anderweit unteren 26 dieses berichtet hatt, woraus erhellet, daß gedachte Kurpiken dem Verlaut nach sich guttwillig submittiret, auch ihr Gewehr abgegeben haben sollen, mithin an der Grentze es gantz still und nichts unruhiges zu hören sey, und werden wir nicht ermangeln, wenn desfalls ewitere Nachricht an uns einlausten sollte, Ew. Excellenz davon jedesmahl sofort part zu geben, die wir beharren.

Tettau.

^b*vide*

Der Königl. Preuss. Regierung an des H. Generals von Rödern Excellenz. *Subscrips<it>* Tettau, Schlieben, Eulenburg^b

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^{b-b} – *dopisane z lewej strony*.

⁴⁵ Gołdap (niem. Goldap) – miasto w Prusach Książęcych położone w odległości ok. 124 km na południowy wschód od Olsztyna.

⁴⁶ Olecko (niem. Oletzko) – miasto w Prusach Książęcych położone w odległości ok. 150 km na południowy wschód od Królewca.

⁴⁷ Elk (niem. Lyck) – miasto w Prusach Książęcych położone w odległości ok. 158 km na południowy wschód od Królewca.

⁴⁸ Pisz (niem. Johannisburg, Johannisberg) – miasto w Prusach Książęcych położone w odległości ok. 147 km na południowy wschód od Królewca.

⁴⁹ Wielbark (niem. Willenberg) – miasto w Prusach Książęcych położone w odległości ok. 149 km na południowy wschód od Królewca i ok. 52 km na południowy wschód od Olsztyna.

[Tłumaczenie]
[b.m. 31 VII 1738]

^aDo Jego Ekscelencji Generała von Roedera dn. 31 lipca 1738^a

P.P.

Pismo Waszej Ekscelencji z dnia 28 tego miesiąca w sprawie Kurpiów otrzymaliśmy. Takż już dnia 28 tego miesiąca przesłaliśmy Waszej Ekscelencji raport urzędu w Szczytnie z dnia 23 lipca, komunikujemy więc niniejszym również i my, o czym urząd ten raportował już dnia 26, a z czego wynika, że według doniesień wspomniani Kurpikowie mieli dobrowolnie się poddać i złożyć broń, w związku z czym na granicy panuje całkowity spokój i nie obserwuje się niczego niepokojącego. Jeśli dotrą do nas kolejne informacje w tym zakresie, na które wyczekujemy, nie omieszkamy natychmiast poinformować o tym Waszej Ekscelencji.

Tettau.

^b*vide*

Królewski Rząd Pruski do Ekscelencji Generała von Roedera. Podpisano Tettau, Schlieben, Eulenburg^b

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^{b-b} – *dopisane z lewej strony*.

IX. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 15.

[b.m. 31 VII 1738]

^aAn den Verwehser zu Neydenburg und Soldau. Umb wegen der Kurpicken den erfordernten Bericht abzustatten.^a

Freidrich Wilhelm König in Preussen

Bgetr. Da die unteren 21ten *hujus* erforderter Bericht wegen des Kurpicken bis daher nicht eingekommen, so befehlen Wir dir hierdurch in Gnaden, Uns solchen ohnweiteren Anstand abzustatten, daran 31 Julii 1738.

^bAn den Verwehser zu Neydenburg und Soldau. *Subscrips<it>* Tettau, Schlieben, Eulenburg.

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^{b-b} – *dopisane z lewej strony*.

[Tłumaczenie]
[b.m. 31 VII 1738]

Do namiestników w Nidzicy i Działdowie. W sprawie wymogu złożenia raportu o Kurpiach.^a

Fryderyk Wilhelm król w Prusach

W nawiązaniu. Jako że raport dotyczący Kurpiów, jakiego zażądaliśmy dnia 21 tego miesiąca, dotychczas do nas nie dotarł, niniejszym łaskawie nakazujemy przesłanie go nam bez dalszej zwłoki, dnia 31 lipca 1738 r.

^bDo namiestników Nidzicy i Działdowa. Podpisano Tettau, Schlieben, Eulenburg.

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^{b-b} – *dopisane z lewej strony*.

X. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 16.

[b.m. 31 VII 1738]

^aAn den Verwehser zu Ortelsburg wegen der Kurpiken^a

Friedrich Wilhelm König in Preussen

Bgetr. In deinem Bericht vom 26 *hujus* wegen der Kurpiken meldest du, daß du davon schon unteren 16ten dieses einen Bericht abgestattet hättest. Da aber dieser uns nicht zu Händen gekommen, und solches vielleicht daher rühren wird, daß er nicht recht adressiret gewesen, so hast du dahin zu sehen, daß auf deine Berichts jedesmahl die behörige Adresse geschrieben werde, auch wenn weiter deshalb etwas vorgehen, Uns solches zu referiren. Daran d. 31 Julii 1738.

Tettau

^bAn den Verwehster zu Ortelsburg. *Subscrips<it>* Tettau, Schlieben, Euelenburg^b

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^{b-b} – *dopisane z lewej strony*.

[Tłumaczenie]

[b.m. 31 VII 1738]

^aDo namiestnika Szczytna w sprawie Kurpiów^a

Fryderyk Wilhelm król w Prusach

W nawiązaniu. W twym raporcie z dnia 26 tego miesiąca w sprawie Kurpiów donosisz, jakobyś złożył odnośny raport już dn. 16 bieżącego miesiąca. Ponieważ takowy do nas nie dotarł, co może wynikać stąd, że nie był on właściwie zaadresowany, musisz [na przyszłość – A.P.] baczyć, by twoje raporty za każdym razem opatrzone były właściwym adresem, a także by poinformować nas, gdyby w tej sprawie coś się wydarzyło.

Dnia 31 lipca 1738.

Tettau

^bDo namiestnika Szczytna. Podpisano Tettau, Schlieben, Euelenburg^b

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^{b-b} – *dopisane z lewej strony*.

XI. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 17-17v.

[b.m. 31 VII 1738]

[k. 17]

^aDie Königl<iche>. Pr<eussische> Reg<ierung>s übersendet allerunterthänigst Die Berichte des Verwehsers zu Ortelsburg wegen der sogenandten Kurpiken.^a

Allerdurchlauchtigster

Sobald Ew. Königl. Mayest. Allergnädigstes Rescript vom 15ten *hujus* wegen der sogenannten Kurpiken wir mit allerunterthanigsten Respect erhalten, so haben wir solches dem General von der Infanterie communicirt, und sowohl vor uns dershalsben das nöthige verfüget, alß solches auch von diesem geschehen.

Ew. Königl. Mayest. senden wir aber anjetzo die von dem Verwehser zu Ortelsburg unterm 23 und 26 dieses abgestattete Berichte hiermit gehorsamst ein, woraus erhaltet, daß gedachte Kurpiken, dem Verlaut nach, sich ihrer Herrschaft guttwillig submittiret, auch ihr Gewehr abgegeben [k. 17v] haben sollen, mithin es an der Grentze gantz still und ruhig sey.

Wir beharren übrighens ein pflichtschuldigster Devotion und unverbreüchlicher Treue.
D. 31 Julii 1738.

Tettau

^b*vide* der Königl. Preuss. Regierung zu addressiren des Herrn v. Borcken Excellentz^b
Subscrips<it> J. Fr. Lesgewang, Tettau, Schlieben, Eulenburg.

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^{b-b} – *dopisane z lewej strony*.

[Tłumaczenie]

[b.m. 31 VII 1738]

[k. 17]

^aKrólewski Rząd Pruski najuniżeniej przesyła raporty namiestnika Szczytna w sprawie tak zwanych Kurpików.^a

Najjaśniejszy [Panie – A.P.]

Natychmiast po tym, jak z najuniższym szacunkiem otrzymaliśmy reskrypt Waszej Królewskiej Mości z dnia 15 tego miesiąca w sprawie tak zwanych Kurpików, powiadomiliśmy o tym generała piechoty, do tego zarządziliśmy u siebie to, co konieczne, a ponadto stało się także i z jego strony.

Waszej Królewskiej Mości niniejszym uniżenie przesyłamy jednak raporty namiestnika Szczytna z dnia 23 i 26 bieżącego miesiąca, z których wynika, że wspomniani Kurpikowie mieli według doniesień dobrowolnie poddać się swym władzom oraz złożyć broń [k. 17v], w związku z czym na granicy jest zupełnie cicho i spokojnie.

Poza tym pozostajemy w najnałężniejszym oddaniu i niezłomnej wierności.

Dnia 31 lipca 1738.

Tettau

^b*vide* Królewski Rząd Pruski, adresować do Ekscelencji Pana von Borckena^b
Podpisano J. Fr. Lesgewang⁵⁰, Tettau, Schlieben, Eulenburg.

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^{b-b} – *dopisane z lewej strony*.

XII. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 18.

Praes. d. 29 Aug. 1738.

Post Scriptum

Auch dencke ich Ew. Excellenzen vor die unteren 29ten und 31ten *passati* mir communicirte Nachrichten wegen denen so genandten Kurpicken, da dieselben sich ihrer Herrschafft submittiret haben. Und muß ich nicht unterlaßen, da von Sr. Königl. Maÿt. meinen pflichtschuldigsten Rapport abzustatten. Ich beherre *ut supra*.

G. v. Röder

[Tłumaczenie]

Dnia 29 sierpnia 1738.

Post Scriptum

⁵⁰ Johann Friedrich von Lesgewang (1681-1760) – od 1706 r. kammerjunkier, nadradca w Nidzicy, Działdowie i Regniecie. W 1721 r. został prezydentem Izby Wojny i Domen. Piastował również stanowisko dyrektora królewskich magazynów i kolegium tabakowego, prezydenta Wschodniopruskiego Kolegium Handlu i Admiralicji oraz sądu apelacyjnego w Królewcu.

Dziękuję także Waszym Ekscelencjom za przesłane mi dnia 29 i 31 przeszłego doniesienia o tak zwanych Kurpikach, ponieważ poddali się oni swym władzom. Nie omieszkam także złożyć w tej sprawie najsumienniejszego raportu Jego Królewskiej Mości. Pozostając jak powyżej. G. v. Röder

XIII. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 19-19v.

Nejdenburg 4 VIII 1738

Praes. d. 11 Aug. 1738

Allerdurchlauchtigster Großmächtigster König.

Allernädigster König und Herr

^aBericht die in den Lomzischen und Ostrolenkischen zusammen gerottete so genante Korpiken^a.

Zur allerunthänigsten Freude Ew. Königl. Mayestät allernädigsten Rescripti d.d. Cönigsb<erg>d. 21 *Julij et praes. 30 eiusdem* habe ich Ew. Königl. Maystät in allerunterthänigkeit hiermit schuldig melden, sollen, wie alhier bishero wie denen so genannten Korpiken so sich laut Ew. Königl. Majestä laudirten, und bereits alliierter Rescripti, in dem Lomzische und Ostrolekische zusammen gezogen und ihre Oeconomos verjaget haben sollen, gar nichts zu hören gewesen, weswegen [k. 19v] den auch davon nictes Bericht und gemeldet hat werden können. So baldt ich aber hieran mit Freude etwas vernehmen werde, will in continenti solcher Ew. Königl. Mayestat pflichtschuldigt in allerunterthänigkeit refferiren ersterbe anbey in allertiefsten Devotion und Treue.

Allerdurchlauchtigster Großmächtigster König, Allernädigster König und Herr, Ew. Königl. Majestät

Allerunterthänigster Knecht J. Küchmeister von Sternberg.

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*.

[Tłumaczenie]

Nidzica 4 VIII 1738

Tegoż dnia 11 sierpnia 1738

Najjaśniejszy i Najwielmożniejszy Królu

Najłaskawszy Królu i Panie

^aRelacja o tak zwanych Kurpikach zbierających się w Łomżyńskim i Ostrołęckiem^a.

W odpowiedzi na najłaskawsze pismo z Królewca z dnia 21 lipca obecnego i 30 tego samego miesiąca z najpokorniejszą radością winienem donieść Waszej Królewskiej Mości, że o owych tak zwanych Kurpikach, którzy według Waszej Królewskiej Mości się zbuntowali i, jak wynika z załączonych już pism, zebrać się mieli w Łomżyńskim i Ostrołęckiem, a także przegnać swych ekonomów, nie ma zupełnie żadnych wieści [k. 19v], w związku z czym nie ma w tej sprawie żadnego raportu ani nic więcej donieść nie można. Jeśli jednak tylko dojdą do mnie jakieś słuchy na ten temat, zamierzam o tym powściągliwie, najsumiennie i najpokorniej sprawozdać Waszej Królewskiej Mości, tymczasem pozostaję w najgłębszym oddaniu i wierności.

Najjaśniejszy Najwielmożniejszy Królu, Najłaskawszy Królu i Panie, Wasza Królewska Mość, najpokorniejszy sługa J. Küchmeister von Sternberg⁵¹.

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*.

XIV. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 22-22v.

Ortelsburg 9 VIII 1738

[k. 22]

Praes. d. 11 Aug. 1738.

Allerdurchlauchtigster Großmächtigster König, Allergnädigster Herrr!!!

^aWirdt ferner berichtet waß an der Grentze passiret^a

Ew. Königl. Mayest. Berichte hiermit allerunterthänigst, daß seit meiner letzteren relation vom 26ten July nunmehr an der Grentzen gantz ruhig se, nachdem unter andern zwey derer Kurpicker in der Lomsenscher Starostey, welche als Rädelsführer [k. 22v] gewehsen und bey dem Tumult ihren Oeconomioen sowohl alß auch das zu ihnen auch Execution wegen Beytreibung der Pflichten abgeschicktes Commando von einem Unter Officier und 6. Mann zu prostituiren, das meiste beygetragen haben sollen würckl. ausgehanden worden, von welchen aber der 3ten der von gleicher Verdammüß gewehsen, nach dem er die Schildwache bestochen mit derselben Schildwache dieser Strafte entwichen ist. Womit ersterbe

Ew. Königl. Mayest. Treu alleunterthänigster Knechte. In Abwesenheit die Ambter verwesen Fischer [...^b]

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^b – *fragment nieczytelny*.

[Tłumaczenie]

Szczytno 9 VIII 1738

[k. 22]

Tego miesiąca dnia 11 sierpnia 1738 r.

Najjaśniejszy, Najwielmożniejszy Królu, Najłaskawszy Panie!!!

^aDonosi się ponownie o tym, co dzieje się na granicy^a

Niniejszym najpokorniej donoszę Waszej Królewskiej Mości, że od mojej ostatniej relacji z dnia 26 lipca na granicach jest całkiem spokojnie, a to po tym, jak między innymi dwóch z pośród owych Kurpiów w starostwie łomżyńskim, którzy byli prowodyrami [k. 22v] i najwięcej przyczynili się do tumultu w swoich ekonomiach, a także do ośmieszenia oddziału złożonego z podoficera i sześciu ludzi, a wyslanego do nich celem egzekucji przymuszenia do obowiązków, rzeczywiście powieszono, przy czym trzeci, którego skazano na podobny los, przekupiwszy strażników wraz z nimi wyłgał się od kary.

Pozostając najpokorniejszymi sługami Waszej Królewskiej Mości, pod nieobecność zarządcy Fischer [...^b].

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^b – *fragment nieczytelny*.

⁵¹ NN.

XV. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 23.

[b.m. 13 VIII 1738]

P.P.

Was das Ampt Ortelsburg wegen der sogenannten Kurpiken ferner unterm 9ten *huius* berichtet hatt, solches haben wir Ew. Excellenz hiermit zu communicirem nicht ermangeln wollen beharrende. d. 13 Aug. 1738.

^a*vide* Der Königl. Preuss. Regierung an des Herrn Generals v. Rödern Excellenz^a.

Subscri<p>s<it> Schlieben, Eulenburg, Kunheim.

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*.

[Tłumaczenie]

[b.m. 13 VIII 1738]

P.P.

Niniejszym chcemy zakomunikować Waszej Ekscelencji to, o czym urząd w Szczytnie sprawozdawał dnia 9 tegoż miesiąca w sprawie tak zwanych Kurpików. Niezmiennie [uniżeni], dn. 13 sierpnia 1738 r.

^b*vide* Królewski Rząd Pruski do Ekscelencji Pana Generała von Rödera^a.

Podpisano Schlieben, Eulenburg, Kunheim⁵².

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*.

XVI. GStAPK, XX HA, 111k, Nr 175, „Wegen des Aufstandes der Kurpicken in Pohlen 1738“, k. 24.

Ortelsburg 13 VIII 1738

^aDie Königl. Pr. Reg. Übersendet allerunterthänigst den Bericht des Ampts Ortelsburg wegen den sogenannten Kurpicken.^a

Allerdurchlauchtigster.

Nachdem wegen der so genannten Kurpiken der angefügte anderweitige Bericht des Ampts Ortelsburg vom 9ten dieses eingelaufte, woraus erhellet, daß zwey von den Rädelsführern aufgehangen worden, und sonst an der Grentze alles ruhig sey, so haben Ew. Königl. Mayest. wir solchen hiermit allerunterthänigst einzusenden nicht ermangeln sollen, in pflichtschuldigster Devotion und unverbrinchlicher Treue beharrende. d 13. Aug. 1738.

^b*vide* der Königl. Preuss. Regierung zu adressiren an des Hl. v. Borcken Excellenz.^b

Subscirps<it> J.Fr. Lesgewang, Schlieben, Eulenburg, Kunheim.

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^{b-b} – *dopisane z prawej strony*.

⁵² Johann Dietrich von Kunheim (1684-1752) – sędzia i rajca miejski Królewca. Prezes tamtejszego sądu w latach 1727-1730. Radca rzeczywisty i oberburgraf królewiecki. Prezydent tzw. litewskiego sądu nadwornego i Pupilenkollegium.

[Tłumaczenie]

Szczytno 13 VIII 1738

^aKrólewski Rząd Pruski przesyła najpokorniej raport urzędu w Szczytnie w sprawie tak zwanych Kurpików.^a

Najjaśniejszy [Panie – A.P.].

Otrzymawszy załączony kolejny raport urzędu w Szczytnie z dnia 9 bieżącego miesiąca w sprawie tak zwanych Kurpików, z którego wynika, że powieszono dwóch prowodyrów, a poza tym na granicy panuje całkowity spokój, spieszymy z przesłaniem tegoż raportu Waszej Królewskiej Mości, pozostając w najnałężniejszym oddaniu i niezmałconej wierności, dnia 13 sierpnia 1738.

^b *vide* Królewski Rząd Pruski, adresować do Ekscelencji Pana von Borckena.^b

Podpisano JFr. Lesgewang, Schlieben, Eulenburg, Kunheim.

^{a-a} – *dopisane z lewej strony*; ^{b-b} – *dopisane z lewej strony*.